

JIŘÍ VOSKOVEC
JAN WERICH
JAROSLAV JEŽEK

HELENKA JE RÁDA
ANEŽ
SLAMĚNÝ KLOBOUK

Jméno /

Alexander Babraj

Narozen /

7. 2. 1948 Opava

Profese /

jevištní a kostýmní výtvarník

Bydliště /

Ostrava

Zaměstnavatel /

Státní divadlo Ostrava

Studia a praxe /

Střední uměleckoprůmyslová škola Uherské Hradiště

Těšínské divadlo 1969 – 1975

Státní divadlo Ostrava 1975 – dosud

Výtvarná
spolupráce /

Divadla v ČSSR, NDR, PLR

Československá televize

Československý film

(scénografické práce) Opava 1977

Hodonín 1978

Novi Sad (Jugoslávie) 1978

Pražské Quadriennale

Vystavoval /

v letech 1979 – 1985 Maďarsko, Polsko, SSSR, Japonsko, Velká Británie

Ocenění /

Opava – za scénu a kostým 1977

Hodonín – za scénografii 1978

Opava – za scénografii 1981

Pražské Quadriennale – stříbrná medaile za kostým 1983

Nejčastěji
spolupracoval
s režiséry /

Janem Zajícem

Bedřichem Jansou

Františkem Kordulou

Martinem Dubovicem

Zdeňkem Boubelíkem

Karlem Nováčkem

Význačné práce
v SD Ostrava /

Opera /

Činohra /

Rigoletto, Don Giovanni, Bratr Žak, Prodaná nevěsta

Maškaráda, Hodný pan doktor, Ešalon, Pygmalion, Vajíčko, Vassa Železnovová,

Tramvaj do stanice Touha, Ženský zákon

Opereta /

Ohňostroj, Země úsměvů, Cikánský baron, Rose Marie,

Žebravý student

Koníčky /

malování obrázků (ve volných chvílích, kterých je čím dál tím méně),

občas ještě hra na kytaru, poslouchání dobré muziky, má rád Beatles,

ale bere i nové kapely: Europe, Yes . . . , E. L. O., Bon Jovi, Def Leppard

ve chvílích odpočinku poslouchá Myslivečka, Bacha, Smetanu, Dvořáka,

Čajkovského.

Rád jezdí autem, rád manuálně pracuje na chalupě, rád vaří a dokonce

to ostatním (rodina, přátelé) někdy chutná! . .

Nemá rád /

slova: **nuda** – **nepřátelství** – **to nejde**

Má rád /

dobrou práci, upřímnost, profesionalitu v práci a především – **ž i v o t**,

který nechce promarnit.

Alexander Popov 89

KOMICKÝ SVĚT

Pokolení, z něhož vyšli Voskovec a Werich, vospívalo a názorově se třibilo v poválečné době, vyznačené rozpadem všech hodnot. Připraveno o bezstarostné dětství světovou válkou, prožívalo po jejím doznění i svá učednická léta v zneklidněném údobí obecné životní a myšlenkové desorientace. Vychováno ženami, naučilo se zvládati svou zjitřenou citlivost v blízkosti otců, vrátivších se ze zákopů, mužnou tvrdostí a strohou kázní. Otřesná kolektivní zkušenost, jakou byla válka, vypěstila v něm upřímný cit lidské pospolitosti a sociální odpovědnosti. Jeho světový a životní názor není utvářen pod zorným úhlem individuálního zakotvení, nýbrž tkví v zásadním požadavku spravedlivější úpravy společenského řádu. Naplňujíc věčný zákon o nástupu mladé generace, zahájilo jej toto pokolení ve znamení odboje proti všem starým formám životním, myšlenkovým i uměleckým. Zvolilo si k němu zbraň, která svědčí o jeho zralosti: smích. Nezní v něm však ironická disonance, vznikající z romantického rozporu mezi snem a skutečností; není v něm ani sarkastického šklebu, jímž se obrňuje zraněná duše proti nepřátelskému okolí. Smích útočícího mladého pokolení je výrazem radostného nihilismu, který zůstává jedním z poznávacích znamení dnešní mládeže. Nezraňuje, nezná nenávisti, nýbrž zdůvěrňuje a přibližuje skutečnost a plní své základní sdružovací a sblížovací poslání.

Životní a myšlenkové nálady mladého pokolení dali Voskovec a Werich divadelní výraz. Svůj smutek vyžívala generace v jazzové hudbě, v písních Revellers, v plavném rytmu moderních tanců a v nové lyrice, ale do příchodu Voskovce a Wericha neměla divadla, které by vyjádřilo její kladnější stránky. Voskovec a Werich jí stvořili divadlo, které vychází z jejího názorového světa, zachycuje její opojení životem a skutečností a tlumočí její víru v přestavbu dnešního světa. Divadlo Voskovce a Wericha žije rytmem moderní doby, ale představuje už zároveň umělecké přehodnocení jejího obsahu. Je živou výsečí rozproušené skutečnosti, ale spolu zavádí do kouzel divadelního snu a zázraku. V něm se vyžívající generace neustále zmlazuje, v něm se učí odvaze k riziku a umění nahlížeti v životní složitost z odstupu duševního klidu. Osvobozené divadlo je dobová destruktivní reakce na skutečnost. Ale nepřichází popříti tento svět, nýbrž jen jeho dnešní formu. Osvobozené divadlo je bytostně optimistické, ale v shawovském smyslu slova. Jako Shawovo dramatické dílo, také divadlo Voskovce a Wericha má východiskem skeptický pohled na život, je však nicméně manifestací činorodosti lidského ducha a vůle. Se Shawem jsou Voskovec a Werich zajedno v uvědomělosti, s níž se vyhýbají erotice. Generační odpor proti staré morálce se obráží v jejich posměchu erotickým zájmům předchozí generace. Jemní a zdrženliví v citovém projevu, zahrocují Voskovec a Werich své výpady také proti sentimentalitě, již samo mladé pokolení najednou podléhá. Neboť jejich divadlo nezrcadlí jen trpně jeho tvářnost, nýbrž vystihuje postoj mladého člověka k dnešní sociální skladbě a určuje jeho úlohu v soudobé společnosti.

Voskovec a Werich připojili se svým osvobozeným divadlem k anarchistické kulturní revoluci, jakou představovalo dada. Mladá generace vychutnávala v něm svůj smutek z nezakotvitelnosti lidského nitra v moderním světě, ztotožňovala se s jeho odporem proti soudobému společenskému řádu, ale hlavně a především přijala za svou jeho poesii nesmyslu. Ze zmechanisovaného života, v němž se člověk stává trpnou součástí civilizačního stroje, uniká se v svobodný svět nespoutané fantazie, v básnivou hravost lidské obraznosti a v osvobozující smích dadaistického veselí. Po klímovsku řečeno, chtělo mladé pokolení ze života dělati psinu a z psiny dělati život. Ze stejné půdy vyrostl poetismus, o jehož teoretické formulaci pracoval vedle Karla Teigehe také Jiří Voskovec. Poetismus jako dada odhaluje humorně nesmyslnou stránku všech jevů a vytváří nadskutečnou říši výbušné radostné poesie. Také poetismus uniká z nihilistického vzduchoprázdna, jež obklopuje náš svět, do víru ulehčujícího smíchu.

Divadlo Voskovce a Wericha je nejdokonalejším naplněním poetických zásad v oblasti divadelního umění. Má v sobě nervnost dnešního člověka, křehkou krásu moderní poesie, zrychlenou pulsaci soudobého života a svobodný rozlet obraznosti. Jeho humor má dětskou bezprostřednost, svěžest postřehu, útočnost vtipů a čistotu výrazu. V českém prostředí, kde divadelní humor dosud kolísal mezi maloměšťáckou dobrodušností a periferní neohrázností, mají Voskovec a Werich průkopnický význam: jejich spirituální humor přinesl obrodu celé naší divadelní komice.

JOSEF TRÄGER
1929
(zkráceno)

Jiří Voskovec
Jan Werich
Jaroslav Ježek

HELENKA JE RÁDA ANEB SLAMĚNÝ KLOBOUK

volně podle Labiche a Martina

Režie a choreografie:

Zdeněk Boubelík

Scéna a kostýmy:

Alexander Babraj

Hudební nastudování:

Miroslav Večeřa

Dramaturg:

Vojtěch Kabeláč

Asistent choreografa:

Alice Kvasnicová, nositelka vyznamenání Za vynikající práci

Vedoucí výroby a technického provozu ing. Ivan Bílek, vedoucí dekoračních dílen ing. Oto Gruszka, vedoucí výroby kostýmů Eliška Zapletalová, jevištní mistři Miroslav Pinkowski, Zdeněk Václavek, mistr osvětlení Oldřich Malý, mistr elektroakustiky Bořivoj Wojnar, mistr vlásenkárny Jindra Kučajová, mistr rekvizitárny Eva Wiesnerová, mistr garderoby Zlata Nezhybová.

Fadinard, ženich	Jan Filip
Felix, jeho sluha	Tomáš Jirman
Vézinet, strýc a konšel	Stanislav Malý
Emil, poručík na dovolené	Jiří Čapka
Louisa, dáma své doby	Marie Logojdová
Nonancourt, tchán Fadinardův	Ivan Řehák
Helenka, nevěsta	Eva Vejmělková
Bobin, bratránek	Josef Novák
Klára, modistka	Jitka Smutná
Tradiveau, obchodní sluha	Arnošt Borovec
Baronka de Champigni	Eva Kaplerová
Generál	František Šec
La Goule	Eva Režnarová
Sluha	Milan Koutný
Beauperthuis, ministerský rada	Václav Antoš
Kankánové tanečnice	Alena Koldová, Dagmar Mohylová, Jana Muroňová, Zuzana Plešková, Jana Příhodová, Jana Hradilová, Eva Sroková, Alena Šimková, Marie Všianská Miroslav Bílek
Představení řídí:	
Text sleduje:	Silvie Tittlerová

Premiéra 18. března 1989 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Program vydalo Státní divadlo Ostrava, nositel Řádu práce, ředitel PhDr. Dalibor Malina, šéf činohry Karel Brynda. Redakce programu Vojtěch Kabeláč, obálka a grafická úprava Alexander Babraj, fotografie Josef Hradil, typografická spolupráce Petr Flíček. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 21, Ostrava 1, Novinářská 7, R 901920. o 380004889. Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA Praha. Cena programu 3 Kčs.

HUMOR NA SCÉNĚ A JEHO CHEMIE

Výsadní místo, jež zaujímá humor v dnešním životě, je dávno dokázáno a mnohokráté protokolováno. Jména Charlie Chaplin, Buster Keaton, Max Linder, Ben Turpin, Grock, Fratellini, u nás pak speciálně Vlasta Burian a Ferenc Futurista, jsou více než jména umělců nebo herců. Jsou to jména hrdinů. Jejich nositelé rozdávají to, čeho je dnešnímu člověku potřebí, dávají lidem humor. Charlie Chaplin, aby se stal zaslouženě nejpopulárnějším umělcem světa, musil přijít s náručí humoru v pravý okamžik. Nejdříve rozesmál a teprve, když se smích utišil, zjistilo se, že jsme se smáli snad největšímu umělci doby. Páry se rozplynuly a nad udiveným lidstvem visí neodbytná nutnost a potřeba humoru, daleko naléhavějšího, než kdy předtím.

Jsme totiž přesvědčeni, že je nutno humor pokládat za přírodní sílu, za živel. Kdyby lidský svět vyzařoval světlo a kdyby se toto světlo rozložilo hranolem, ukázala by nepochybně tato spektrální analýza, že řada čar a barev takového vidma dokazuje existenci zvláštního prvku, kterým je právě humor. Je neobyčejně důležitou součástí chemické struktury lidského vesmíru, v němž se vyskytuje ve všech možných formách sloučenin i ve stavu volném. Narážíme na něj denně, neboť proniká všude, jako vodní páry. Jeho dlouhé působení zavinilo na příklad, že zrezavěly kdysi vyleštěné hrany ustálených termínů, jako „stříbropěnná Vltava“, nebo „matička stověžatá“ či „prkna, jež znamenají svět“. Není opravdu možno si jinak vyložit metamorfosu podobných výrazů. Nelze pochybovat o tom, že byly doby, kdy nikoho nenapadlo se jim smát. Smějeme-li se jim dnes, je to jen proto, že je nepoznáváme, proto že se pokryly vrstvou rzi, vrstvou humoru, který se na nich usadil. Stejný osud očekává řadu dnes ještě krásně poniklovaných termínů a pojmů, které vyslovujeme s dokonalou vážností.

Nejprudšími reakcemi, jež dávají vzniknouti humoru, zůstanou ovšem asi vždycky situace. Jsou tak spolehlivé, jako nejprostší kuchyňské recepty: „Vem jednoho policistu, který spadne do kádě s vápnem, právě když pronásledovaný zloděj usedne s ulehčením do auta, které se ukáže být zeleným antonem, vraž do toho dva muže ve spodním prádle, kteří se procházejí po ulici, aniž by tušili, že jsou nedostatečně oblečení a teplé nes na stůl.“ Komický účinek je zaručen (pokud ovšem se takový humor neopotřebuje a — nezrezaví podobně jako „stříbropěnná Vltava“. Zrezaví-li totiž směšnost sama, tj. pokryje-li se vrstvou směšnosti, o níž jsme mluvili výše, tato dvojnásobná dávka humoru se navzájem ruší a místo humoru se ukáže trapný smutek. Tak vznikají tzv. blbé vtipy.).

Princip jevištního humoru je tedy právě tak prostý jako je jeho dodržení nesnadné; dá se shrnouti v heslo „Vše pro humor“. Budiž nám rozuměno: Vše, co se v oboru komického

divadla na scéně děje, musí směřovat od prvního do posledního okamžiku k stejnému cíli: k vyvolání smíchu **přímou cestou**, tj. bez spoléhání na vnitřní spoluúčast divákovu, na spoluúčast, která by závisela na výkladu, glosování, domýšlení scény. Taková spoluúčast publika by byla mimo hranice bezprostředního kouzelného světa, které si divadlo vytklo za úkol budovat. Kvalita a barva této cesty je otázkou, jež nespadá do rámce našeho článku. Přímá cesta ke smíchu může být nákladná a bezvadně zametená, bývá však také někdy ubohá, nouzová a blátivá, což je chyba. Nezáleží však na barvě: vyžadují-li to okolnosti, divák může procházet střídavě hrůzou, dojetím, či rozčilením, děje-li se tak **pouze** proto, aby se konečně mohl smát; čili konkrétně řečeno, může ho jeviště v prvním aktu rozplakat, je-li to v daném případě jediná přímá cesta k tomu, aby ho v třetím aktu rozesmálo.

A materiál k tomuto přímočarému humoru? Je to prostě materiál divadelní. Proč dělat rozdíly? Slovo, pohyb, hudba, světlo jsou materiály věčné. Záleží na ladění. Pomyslná atmosféra, která naplňuje prostor mezi jevištěm a sedadly, tento **no man's land** čeká na umělce, který ozbrojen těmito universálními scénickými nástroji vydestiluje z ní prvek, o který se mu jedná: tragiku nebo humor.

VOSKOVEC & WERICH
(zkráceno)

NEJKRÁSNEJŠÍ JEŽKOVA PÍSEŇ

Jaroslav Ježek nám všem odkázal melodie, které už splynuly s českým vzduchem. Podzimní vítr je nese od úst pochodujících vojáků na dělnické schůze a průvanem studentských nocleháren až do noční pohody kolem nedělních táboráků. Ježkovy nápěvy zdomácněly po boku lidovým popěvkům a národním hymnám. A proti větru vousaté nabubřelosti a proti proudu vypasených lží se jeho bojovné zpěvy probily až do zpěvníků mládeže dalekých národů, milujících svobodu právě tolik jako skladatel pochodu Svět patří nám.

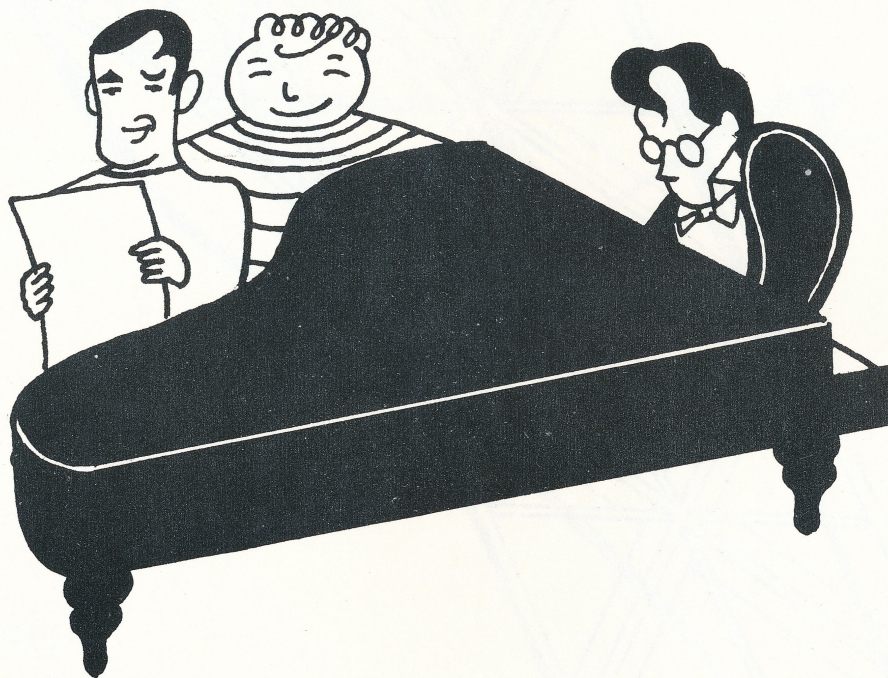
Werich a já jsme se drželi Ježkovy písně doslovně jako švec svého kopyta. Šili jsme na to kopyto hezkých pár let. Nahlíželi jsme zblízka do Jaroslavovy čarodějnické kuchyně, když své nápěvy sypával z rukávu. Známe každý zákрут těch podivuhodných zpěvných pentliček, na které se nám slova navlékala jako korálky. Nalévali jsme do jeho písní texty jako do kadlubů. Vycházivaly dobře, protože kadluby kroužil a vyřezával mistr. Každý z nich byl jiný a nevím, který nejlepší. Prázdná náruč, Brabenec, Proti větru, Svět na ruby, Španělsko či David a Goliáš? Či desítky jiných? Máme štěstí, že naše slova jsou k těm nápěvům přišita a volky nevolky se ozývají ozvěnou s nimi.

Avšak k jedné písni Ježkově jsme text napsali a mně připadá, že je to píseň ze všech nejkrásnější. Udělal si k ní slova sám — protože to byla písnička jeho života. Písnička, kterou udatně zahrál a dohrál na polámané, chatrné housle svého vypůjčeného zdraví — a přece jim dal znít jak stradivárkám. Lékaři praví, že Ježek se narodil smrti navzdory. A jak s tímto lichvářským údělem naložil? Rozhodl se smrti navzdory žít. Času měl méně než druzí, viděl hůř než druzí, miň než druzí slyšel — a co udělal? Víc než všichni druzí dohromady zpíval. Až jednou někdo napíše, jak Ježek se vyzpíval ze slepeckého ústavu, jak se prozpíval konzervatoři, jak silou své životní písně přinutil pražské divadelníky, aby s ním začali počítat jako s autoritou — až někdo poví historii jeho boje o místo v mezinárodní hudbě — až bude víc známo o jeho pokorné a zároveň hrdé práci v českém New Yorku — pak teprve si budeme vážit Ježkovy písně.

Nepokouším se násobit jeho dílo strastmi a překážkami jeho podlomeného zdraví. Toho se Ježek sám nade vše štítí. Jeho tvorba nepotřebuje polehčujících okolností. Nepřestane mne však nikdy ohromovat jeho triumf nad smrtí. Kdykoliv slyším radostné fanfáry jeho instrumentací, kdykoliv spustí roztančené posvícení jeho baletů, vždycky mne znovu oslní Ježkova nezkrotná víra ve zdraví a ve vítězný život. Ani elegie jeho něžných bluesů nenesla nikdy v sobě kapku zoufalství. I smutek jeho písní byl smutek živoucího — nikdy ne hořkost poraženého.

Jaroslav Ježek byl odsouzen umřít mlád. „Jakoby tušil“, se říkává. „Jako by věděl, že má málo času a že musí tvořit rychle“. To se mi zdá být chabým oceněním jeho hrdinství. Jeho krása byla v tom, že právě smrti nedbal. A věřil v život do poslední chvíle. A neznal resignaci. A tak beznaděj nikdy nenakazila krevnatou červeň jeho hudby. Proto nepláčeme, když na něho vzpomínáme. V každé jeho melodii se ozývá věčně živá písnička jeho života — hudba i slova Jaroslav Ježek — a je to jeho nejkrásnější.

Jiří Voskovec — 1946

... nejsem žádný fanoušek V & W, nejsem fanatik jejich pojmání divadla ve všem všudy, nejdu za nimi slepě, mám postoj kritický. V & W mohou mít vady, a mají je, ale nikdo jim neupře zásluhy, že zeživotnili divadlo, vlili nový oheň do organismu velmi již unaveného a velmi sešlého, že pod jejich dotekem roz-tančilo se a rozezpívalo se něco, co dosti dlouho tanci a zpěvu odvyklo ...

